

**КЫРГЫЗСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ
ЖУСУПА БАЛАСАГЫНА**

**КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ**

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЮРИСПРУДЕНЦИИ И
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

Сборник материалов международной
научно-практической онлайн-конференции
(17 апреля 2014 года)

Бишкек, 2014

00033451F2 1-2014-00001

Нурсейтова А., Умбетбаева Ж.Б.....	140
Опыт использования института уголовной ответственности юридических лиц в странах романо-германской и англосаксонской правовых семей: сравнительно-правовой анализ	
Сабикинов С.Н.....	145
• Қазақстан Республикасының мұнай, мұнай өнімдері және газды тасымалдаудың құқықтық аспектілері (қырлары)	
Сайрамбаева Ж.Т., Кеншинбаева Л.....	150
Понятие «киберпреступности» и правонарушений связанных с компьютерными технологиями	
Татарина Л.Ф., Мирниязов Р.Ф.....	159
К вопросу о месте декларации о государственном суверенитете Казахской ССР в системе источников конституционного права Республики Казахстан	
Тусупова А.Ж.....	166

3. Методическая секция «Образование в 21 веке»

Эндаумент қоры жөнінде әдістемелік сипаттағы бастапқы мәліметтер	
Айдарбаев С. Ж.....	172
Методы преподавания и критерии оценки знаний студентов по курсу «Уголовное право Республики Казахстан и зарубежных стран»	
Самалдыков М.К., Апенев С.М.....	174
Некоторые вопросы методики преподавания в условиях внедрения параметров болонского процесса в высшей школе Республики Казахстан	
Татарина Л.Ф.....	179
Законодательное расширение автономии вузов как условие их развития в Казахстане	
Шакиров К.Н.....	183

4. Трибуна молодого ученого

Біріккен Ұлттар Ұйымының Қауіпсіздік Кеңесінің халықаралық трибуналар құру өкілеттілігі	
Алпысбек М.....	187
Вопросы определения юрисдикции относительно Интернет – споров в судебной системе США	

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МҰНАЙ, МҰНАЙ ӨНІМДЕРІ ЖӘНЕ ГАЗДЫ ТАСЫМАЛДАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ (ҚЫРЛАРЫ)

*Сайрамбаева Ж.Т.,
заң ғылымдарының кандидаты,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң
халықаралық құқық кафедрасының доцент*
*Кенишинбаева Л.,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-н
халықаралық қатынастар факультетінің
халықаралық құқық мамандығының
магистранты*

Әлемнің қазіргі кезде мұнай және газға сұранысы күн сайын артып келеді. Әсіресе Азия мемлекеттеріне деген қызығушылық танытуда. Соған байланысты осы отын энергетикаларының құны өсіп келеді. Осы кезде оларды зерттеу, бұрғылау, өндіру және тасымалдау сұрақтары күн тәртібіндегі бірінші мәселеге айналды. Мұндай мәселе біздің республикамыздың да ең басты сауалы болды. Аталмыш отын энергетикасына бай мемлекеттер өздерінің әлеуетін бағалап, ішкі мемлекеттік бағдарламаларын қабылдай бастады. Әсіресе, тұтыну және экспорт мәселелері шепім қабылдауды талап етті. Қандай көлік түрі арқылы тасымалдау: автокөлік, теміржол және кеме арқылы немесе магистралды құбыр көлігі арқылы тасымалдау сұрақтары алаңдатушылық тудырды.

Дамыған мемлекеттердің тәжірибесіне сәйкес құбыр көлігі арқылы тасымалдау ұтымды, қауіпсіз екені анықталды. Осылай дей отырғанмен, біраз мемлекеттер құбыр көлігі арқылы тасымалдауды қолдай қоймады. Оған экономикалық мәселелер әсер етті. Әлемде орын алған дағдарыстың дүркінділігі де себепші болып отырды. Сонымен қатар инвесторларды тарту, оларға құқықтық жағдайлар жасау сияқты қиындықтар айқындала бастады.

Ал, экономикасы тұрақты дамып отырған дамушы мемлекеттер магистралды құбыр көлігі арқылы тасымалдауды жөн санап, дамыта бастады. Құбыр көлігі арқылы тасымалдау – мемлекеттік өнімді шет елге экспорттаудың бірден-бір құралы және шет елдің нарығына шығудың ұтымды жолы. Оны жетілдіру мақсатында осындай мемлекеттер стратегиялық бағдарламалар және ішкі нормативтік құқықтық актілерді қабылдай бастады.

Осы құралды жетілдіруде Қазақстан Республикасы қандай бағыт ұстағанына құқықтық талдау жасауды жөн санадық.

Бүгінгі күні дүниежүзілік мұнай қорының 3%-на ие Қазақстан. әлемдегі мұнайға бай он бес елдің қатарына кіреді. Мұнай және газды аудандар еліміздің 62% аумағына орналасқан және сексеннен астамы игеріліп отырған жүз жетпіс екі мұнай кен орындарын қамтиды. Мұнай қорларының 90%-дан

астамы– Теңіз, Қашаған, Қарашығанақ, Өзен, Жетібай, Жаңажол, Қаламқас, Кенкияк, Қаражанбас, Құмкөл, Солтүстік Бозашы, Әлибекмола, Орталық және Шығыс Прорва, Кенбай, Королевское ірі кен орындарына шоғырланған. Кен орындары Қазақстанның он төрт облысының алтауында орналасқан. Олар Ақтөбе, Атырау, Батыс Қазақстан, Қарағанды, Қызылорда және Маңғыстау облыстары. Бұл ретте, көмірсутектері қорларының шамамен алғанда 70%-ы Қазақстанның батысында топтасқан [1].

Аумағында 930 млн. тонна өнеркәсіптік санаттағы қорлары бар жетпіс бестен астам кен орындары ашылған. Соның ішінде Атырау облысы неғұрлым барланған мұнай қорларына ие. Облыстың ең ірі кен орны – Теңіз. 150 млн. тоннаға жуығы қалған кен орындарының үлесіне тиеді. Бұл қорлардың жартысынан астамы екі кен орны – Корлевское мен Кенбайда шоғырланған.

Маңғыстау облысының аумағында өндірілетін 725 млн. тонна өнеркәсіптік санаттағы мұнай қоры, 5,6 млн. тонна конденсаты бар жетпістен астам кен орындары ашылды. Бұл кен орындарының жартысына жуығы пайдаланылуда. Олардың көпшілігі игерудің соңғы сатыларында. Қалдық қорлардың басым бөлігі алынуы қиын кен орындарына жатады. Ең ірі кен орындар – Өзен, Жетібай, Қаламқас, Қаражанбас. Батыс Қазақстан облысында сұйық көмірсутегі шикізатының алынатын қорлары және газдың алынатын қорларының көп бөлігі Қарашығанақ кен орны болып табылады. 2005 жылдың қыркүйегінде Қарашығанақпен жалғасып жатқан Федоровский блогында көмірсутегі шикізатының табылғаны туралы жарияланды. Мұндағы мұнай және газ конденсаты қорлары 200 млн. тонна болады деген болжам жасалып отыр.

Мұнайгазға қанықтығы жағынан алғанда тағы бір болашағы зор аймақ Ақтөбе облысы болып табылады. Мұнда жиырма беске жуық кен орындары ашылды. Бұл аймақтағы неғұрлым маңызды геологиялық ашылым алынатын мұнай және конденсат қорлары 170 млн. тоннаға жуық болатын Жаңажол кен орындары тобы болып табылады. 2005 жылы Каспий жағалауы ойпатының шығыс бөлігінің орталық блогында Үміт жаңа кен орны ашылғандығы туралы жарияланды.

Қызылорда мен Қарағанды облыстарының мұнай өндіруші салаларының негізін Қазақстандағы бесінші мұнайгазды өңір – Құмкөл кен орындары тобы құрайды. 2005 жылдың жазында осы аймақта жұмыс істейтін «ПетроҚазақстан» компаниясы Қызылкия кен орнының солтүстік шекарасына жалғас жатқан Көлжан лицензиялық аумағында мұнайдың коммерциялық қорлары аңғарылғаны туралы жариялады.

Тұтастай алғанда, Қазақстан Республикасы Мұнай және газ министрлігінің деректері бойынша құрлықтағы және шельфтегі көмірсутектерінің расталған қорлары 4,8 млрд. тонна немесе 35 млрд. баррель шегінде бағалануда. 2001 жылғы жағдай бойынша мұнайдың барланған баланстық қорлары екі есеге аз құраған болатын. Оның үетіне, кейбір сарапшылардың бағалауы бойынша мұнайдың болжамды қорлары

Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінде орналасқан кен орындары бойынша ғана 17 млрд. тоннадан астамды құрауы мүмкін. Мұнай мен газ қорларын, сондай-ақ үнемі артып отырған оларды өндіру ауқымдарын ескерсек, таяудағы келешекте Қазақстан дүниежүзілік мұнай өндіру ошағы болып қала бермек.

Мұнай және газ министрлігінің берілген ақпаратында 2011 жылдың қорытындылары бойынша мұнай өндіру 80,1 млн. тоннаны құраған. Табиғи газ өндіру ауқымы 2011 жылдың есебі бойынша Қазақстан ТМД-дағы көшбасшылардың бірі болып табылады.

«ҚазМұнайГаз – өңдеу және маркетинг» АҚ-ның деректері бойынша 2011 жылы Атырау мұнай өңдеу зауыты, ПКОП зауыты (Шымкент мұнай өңдеу зауыты), Павлодар мұнай өңдеу зауыты өз қызметтерін осы салада көрсетті.

Қазақстан өндірілетін мұнайдың негізгі бөлігін мұнай құбырлары арқылы экспортқа шығарады. 2011 жылы мұнай экспортының көлемі 69,61 млн. тоннаны құрады, оның ішінде мұнай құбырлары бойынша: «Атырау-Самара», КҚК және «Атасу-Алашанькоу» мұнай экспортқа шығарылды. Ақшадай есептегенде мұнай экспорты еліміздің жалпы экспортының 62,5%-ын құрайтын 55,2 млрд. АҚШ долларына бара-бар соманы құрады.

Сонымен қатар Қазақстан газ экспортымен де айналысады. Бұл ретте, газдың Қазақстан Республикасының аумағы арқылы халықаралық транзитінің көлемі 96,67 млрд. текше метрді, оның ішінде: ресейлік, түркмендік, өзбектік үлес бар.

Алдағы уақытта Қазақстанда мұнай мен газ өндіру көлемі айтарлықтай өсу үрдісіне ие болады. Қазақстандық мұнай мен газ өндіру көлемдерін арттыру үш фактормен байланысты. Біріншіден, бұған инвестициялардың айтарлықтай құйылуы себеп болып отыр. Екіншіден, көмірсутегі шикізатының дүниежүзілік нарықтарында қалыптасып отырған қолайлы конъюнктура. Үшіншіден, ресурстық әлеуетті одан әрі қарқындата түсуге жүргізіліп отырған Каспий мен Арал теңіздері айдындарындағы жер қыртыстары учаскелерін кең ауқымды зерттеу ықпал ететін болады [1].

Жоғарыда келтірілген сандық мәліметтер ресми болып табылады және еліміздің мұнай және газға қаншалықты бай екендігін көрсету үшін келтірдік. Әрине мақтанамыз, мақтан тұтамыз және мақтаныш етеміз. Дегенмен экспортқа шығарылып отырған мұнай мен газ тасымалы қаншалықты қадағаланып отыр деген сұрақ туындайды? Оларды экспортқа шығару үшін қандай ішкі заңнамалық актілер бар деген сауалдар туындайды. Және олар қаншалықты тиімді әрекет етуде?

XIX және XX ғасырлары Қазақстан аталмыш байлықтарын теміржол, автокөлік және ашық теңіз арқылы тасымалдайтын, ал қазіргі кезде аталмыш өнімдерді құбыр көлігі арқылы тасымалдау өзекті болып тұр. Құбыр көлігі арқылы тасымалдауды барлық әлем мемлекеттері көп көлемде қауіпсіз, тез арада жеткізетін құрал ретінде танып келуде. Сонымен қатар көп векторлы тармақтарды жасау мүмкіндігі туындап келеді.

Жоғарыда аталып кеткен «Атырау-Самара», ККК, «Атасу-Алашанькоу» мұнай жолдары Қазақстан Республикасында құбыр көлігі арқылы тасымалданады. Сонымен қатар, газды да құбыр көлігі арқылы тасымалдайтын тармақты жолдарда бар.

Біздің еліміз арқылы сондайларға Өзбекстан мен Түркменстаннан Батыс Қазақстан арқылы өтіп және ресейлік газ тасымалдау жүйелерімен жалғанып жатқан «Орта Азия-Орталық» (ОАО) магистралдық газ құбыры негізгі газ тасымалдау бағыттарының бірі болып табылады. ОАО газ құбыры орта азиялық газды транзиттеу мен қазақстандық газды экспортқа тасымалдауға арналған. Экспортталатын газ «Газпром» ААҚ ресейлік газ тасымалдау жүйесі арқылы Еуропа елдері мен ТМД сияқты аса ірі нарықтарға жеткізіледі. Газ жеткізудің тағы бір маңызды бағыты Шығыстық бағыт – Қытай бағыты болып табылады, оның экономикалық өсіп-өркендеуі мен энергетикалық нарығы энергия тасымалдағыштарды ірі көлемде жеткізуді қажет етуде[1].

Соңғы келтірілген ресми мәліметтерге сүйенсек, Қазақстандық магистралдық газ тасымалдау жүйесінің жалпы ұзындығы он бір мың шақырымнан астамды, ең жоғары өнімділігі жылына 190 млрд. текше м. құрайды. Газ сыйымдылығын сақтайтын үш жер асты қоймасы бар. Осы құбырлар көбінесе Кеңес одағы кезінде бастау алған болатын және осы күнге дейін өз жалғасын тауып келеді.

Бұрынғы Кеңестер жүйесінің бір бөлігі ретінде қызмет ететін Қазақстанның газ құбырының қолданыстағы сұлбасы негізінен Орта Азиядан Ресейдің Еуропалық бөлігіне, Украинаға, Закавказье мемлекеттеріне табиғи газдың транзиттік арнасымен қызмет көрсетеді. Негізгі газ желілерінің арасында қосылудың болмауынан республика өңірлері арасында, атап айтқанда, батыс өңірінен оңтүстік және солтүстік облыстарға газды қайта бөлумен қамтамасыз ете алмайды.

Қазақстан Республикасы аумағы бойынша газ транзиттеу төмендегідей негізгі магистралдық газ құбырлары арқылы жүзеге асырылады:

- «Орта Азия - Орталық» - Өзбекстан – Қазақстан – Ресей бағытында (түркімен мен өзбек газы);
- «Бұқар газды қабат ауданы – Ташкент – Бішкек - Алматы» - Өзбекстан – Қазақстан бағытында (өзбек газы);
- «Орынбор – Новопсков және «Союз» МГК» - Ресей бағытында (ресей газы);
- «Бұқар-Орал» - Ресей бағытында (түркімен газы).

Осындай кең байлықтарға бай Қазақстан Республикасының мұнай, мұнай өнімдерін және газды тасымалдауды дамыту тарихы осыдан бір ғасыр бұрын басталған болатын. Қазақстан Республикасының магистральды мұнай құбыр көлігі жүйесінің ресми «туған күні» 1935 жылдың 7 желтоқсан айы болып есептеледі. Бұл кезде ембі мұнайы Косшағыл өндірісінен Каспий-Орск мұнай құбыр көлігі арқылы Орскідегі резервуар зауытына барып құйылатын. Ғасырдың үштен төрт бөлігінде құбыр көлігі арқылы тасымалдау саласы

мұнай құбырлары жүйесі Қазақстанның барлық кен орнындарын қамти отырып, технологиялық тұрғыдан дамыды [2].

Тарихы – өткен ғасырдың еншісінде – 1935 жылдың 7 желтоқсанынан басталады. Дәл осы күні алғашқы магистральдық желінің құрылысы сәтімен аяқталып, Кеңес дәуірінен аты шулы «Каспий-Ор» мұнай құбыры арқылы Ор каласындағы резервуарлық паркке қазақстандық Қосшағыл базасынан Ембі мұнайы жөнелтілді. Мінекей, сол күннен бастау алған, ғасырға жуық тарихы қалыптасқан Қазақстандағы мұнай құбыр көлігі арқылы тасымалы уақыт талаптары тудырған талай сын тездерінен өтті. Қажетті материалдар, техникалық құрылғыларға зәрулік, климаттың қолайсыздығы, азық-түлік және өндірістік жабдықтардың жетіспеушілігі, кадр тапшылығы сынды мәселелер XX ғасырда мұнай өндіру нысандарын құруға, стратегиялық құбырлар тартуға қолбайлау болғаны анық. Жалпы, қазақ жеріндегі мұнай тасымалдау саласы жеке бағыт алып, дара дамуы 1950 жылдарда көрініс береді. Ашық аспан астында ауыр өнеркәсіптің кешенді нысандарын жанадан салу қарқын алды. Осы серпінмен 1991 жылға дейін Өзен-Жетібай-Шевченко, Өзен-Құлсары-Гурьев, Ом-Павлодар, Павлодар-Шымкент, Теңіз-Гурьев-Астрахань-Грозный, Өзен-Атырау-Самара, Мақат-Доссор сынды құбырлар салынған-ды. Қара және түрлі-түсті кен, машина жасау саласын дамытудан туындаған идея-бастамалар мұнай өнімдеріне деген сұранысты арттырмаса, кемітпеді [3, 4].

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алуымен бірге газ тасымалдау жүйесінің магистральдық жүйесін басқарумен «Қазақгаз» отандық мемлекеттік құрылымы айналысты. Алайда тиімді шаруашылық ету жедел жұмыс жасау және желілерді жарамды күйінде ұстау үшін ғана емес, оларды дамыту үшін де күрделі салымдарды талап етті. «Қазақгаз» қалыптасқан жағдайға байланысты осы мәселелерді шеше алмады да үкімет деңгейінде шетелдік инвесторларды тарту туралы шешім қабылданды [5].

1997 жылдың жазында бельгиялық «Тракебель С.А.» компаниясы мен Қазақстан Республикасы Ішкі және халықаралық газ тасымалдау жүйелері концессиясы шартын жасасты. Шартта бастапқы мерзім — барлық талаптар сақталған жағдайда ұзарту мүмкіндігімен он бес жыл көзделді. Жүйенің айтарлықтай бөлігі — 10 магистральдық газ құбыры, газ қотару қондырғыларымен жиырма бір компрессорлық станциясы мен үш жер астындағы газ қоймасы концессияға түсті.

Әлеуетті инвестор әдейі шартқа арнап екі компания құрды — «Интергаз Орталық Азия» (газ құбырларының операторы) және монополист «Алматы Пауэр Консолидейтед». Сонымен бірге, концессионердің пайда болуымен елімізде газдың тұтынылуы күрт төмендеді, өйткені инвестор өздерінің ішкі резервтерінен газ жеткізілімімен емес, оны тасымалдаумен ғана айналысты. Тұтынушылар үшін бұл беріліп отырған газ бен электрэнергиясы бағасының көтерілуін білдірді. Әлеуметтік қорғауға үйренген тұтынушылар жалақысын уақытылы алмағанына байланысты ақы төлемегені үшін, сондай-ақ

жеткізушілермен соттық дау-дамайлар үшін жылу және электржабдықтауды өшіріп тастауға ұшырады.

1999 жылы компания басшылығы Қазақстаннан кету туралы ойлана бастады. Газ тасымалдау жүйесін басқару мәселесін шұғыл тәртіпте шешу керек болды. 2000 жылдың ақпан айында «ҚазТрансОйл» ұлттық газ тасымалдау компаниясы «ҚазТрансГаз» еншілес құрылымын құрды, ол «Интергаз Орталық Азия» компаниясы акцияларының 100 %-іне ие. «ҚазТрансГазға» еліміз бен әлемде мемлекеттің газ нарығының мүдделерін білдіру міндеті артылған. Компания магистральды газ құбырлары бойынша табиғи газды тасымалдауды басқарады, ішкі және сыртқы нарықтарда газды сатумен айналысады, құбырлары мен газ қоймаларын әзірлейді, қаржыландырады, салады және пайдаланады. Еліміздің газ нарығында болған санаулы жылдардың ішінде айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізілді. Қазіргі уақытта осы «ҚазТрансГаз» ҰК елімізде тасымалдауға қатысты барлық жобаларды жүзеге асырып, оны сату мен қатар тасымалдаумен айналысады [6].

Қазіргі таңда осы ұлттық компаниялар стратегиялық жоспарлар бойынша қызу қанды жұмыс атқаруда. Қазақстан Республикасының Мұнай және газ министрлігінің жітік бақылауында болып, Ресей Федерациясымен екіжақты ынтымақтастық шеңберінде Мәскеу қаласында 2013 жылғы 24 желтоқсанда Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасында Қазақстан Республикасының аумағы арқылы Қытай Халық Республикасына ресейлік мұнайды тасымалдау саласындағы ынтымақтастық туралы Келісімге, 2002 жылғы 7 маусымдағы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасындағы мұнай транзиті туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы Хаттамаға, 2010 жылғы 9 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасында Қазақстан Республикасына мұнай және мұнай өнімдерін жеткізу саласындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы Хаттамаға қол қойылған.

Сонымен қатар, Еліміздің транзиттік және экспорттық мүмкіндігін арттыру мақсатында *«Қазақстан –Қытай» газ құбырын құрылысының жобасы* іске асырылуда.

Қазіргі уақытта Қазақстан–Қытай газ құбырының бірінші учаскесінің екі желісі салынып пайдалануға берілді, бүгінде ҚХР-ға 70 млрд. текше метрден астам транзиттік газ тасымалданды.

Сондай-ақ, жылына қуаты 30 млрд. текше метр «Қазақстан–Қытай» газ құбырының бірінші учаскесін кеңейту мақсатында 2013 жылдың сәуірінде жылына қуаты 25 млрд. текше метр газ құбырының үшінші желісінің құрылысы басталды, 2007 жылғы 18 тамыздағы Қазақстан–Қытай газ құбырын салу және пайдалану ынтымақтастығы туралы ҚР Үкіметі және ҚХР Үкіметі арасындағы келісімге өзгерістер мен толықтырулар енгізу

туралы хаттамаға тараптар 2011 жылғы 27 шілдеде қол қойылып, ол 2013 жылғы 3 шілдедегі ҚР Заңымен ратификацияланған.

Бұдан басқа, «Бейнеу-Бозой-Шымкент» бағыты бойынша Қазақстан-Қытай газ құбырының екінші учаскесі құрылысының жобасы іске асыру сатысында тұр. Қазіргі уақытта газ құбыры I бөлігінің құрылысы аяқталды, 2013 жылғы 7 қыркүйекте Қазақстан мен Қытай Басшыларының қатысуымен «Бейнеу-Бозой-Шымкент» газ құбырының «Бозой-Шымкент» учаскесін газбен толтыру салтанатты рәсімі өтті.

2013 жылғы қазанының соңында «Бейнеу-Бозой-Шымкент» магистральдық газқұбырының «Бозой-Шымкент» учаскесі іске қосу – баптау режимінде пайдалануға берілді. Қазіргі уақытта осы газ құбырының газына баға құру мәселесі пысықталуда. Қытай тарапымен «Бейнеу-Бозой» газқұбыры учаскесін қаржыландыру мәселесі бойынша келіссөз жүргізіліп жатыр.

2014 жылға арналған «Қазақстан – Қытай» газ құбырының «С» желісінің құрылысы, «Бейнеу – Бозой – Шымкент» газ құбырының желілік бөлігінің құрылысы, «Жаңажол газ өңдеу зауытының» екінші және үшінші кезегінің құрылысы басым жобалары бойынша шетелдік жұмыс күшін тартуға квоталар белгілеу туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысының жобасы әзірленді және қазіргі уақытта мүдделі мемлекеттік органдармен келісу сатысында.

Сондай-ақ, жоғарыда көрсетілген Келісімді тиімді іске асыру мақсатында 2013 жылғы 7 қыркүйекте Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасында «Сарыбұлақ – Зимұнай» газ құбырын салу мен пайдаланудағы ынтымақтастық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қойылды және қазіргі уақытта оның күшіне енуі үшін мемлекетішілік рәсімдер өткізілуде.

Бұдан басқа, қазіргі уақытта ҚР Үкіметінің 2013 жылғы 29 қарашадағы № 1280 қаулысымен бекітілген 2013 жылғы 30 мамырдағы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасындағы табиғи газды сұйылту зауытын салу туралы Келісім шеңберінде табиғи газды сұйылту зауыты құрылысының жобасы пысықталуда.

Осы жоғарыда көрсетілген келісімдер мен жобаларды жүзеге асыру үшін министрлік келесідей 2014 жылға міндеттерді белгіледі:

- «Бейнеу-Бозой-Шымкент», «Қазақстан-Қытай» газқұбыры құрылысы жобасын іске асыруды жалғастыру;
- Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасындағы «Сарыбұлақ – Зимұнай» газ құбырын салу мен пайдаланудағы ынтымақтастық туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттамасын күшіне енгізу бойынша мемлекетішілік рәсімдерді аяқтау;
- Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасындағы табиғи газды сұйылту зауытын салу және пайдалану туралы Келісін іске асыру мәселесін пысықтау;

•Ресей Федерациясымен Қарашығанақ ГӨЗ-ін салу бойынша келіссөз процесін жалғастыру; [7]

Қазақстан Республикасының мұнай және газ министрі Ұзақбай Қарабалинның Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевқа берген есебінде Қазақстан 2025 жылға қарай мұнай экспорттаудың ең жоғарғы деңгейіне шығады деген болатын. Сол кезде министр Қазақстанда бір ғасырдай уақыт бойы өндіріліп келе жатқан көмірсутек ресурстарының кейбір көрсеткіштеріне тоқталды, және де «Мемлекет 2020 жылға қарай мұнай экспортын барынша азайтып, ішкі тұтынуды толық қамтамасыз ете алады. Қазақстандық мұнай экспортының 90 млн. тоннаға тең ең жоғары деңгейі 2025 жылы күтілуде», - делі.

Министр Ұ. Қарабалиннің атап өтуіне қарағанда, мұнайды сыртқы нарықтарға тасымалдаудың негізгі экспорттық бағыттары ретінде Каспий Құбыр Консорциумы, Атырау-Самара, Қазақстан - Қытай мұнай құбырлары болады деп болжануда.

Келтірілген мәліметтер халықаралық құқық тарапынан қарастырылған болатын. Ал ішкі заңнамалық актілер қалайша көрініс тапқан?

Қазақстан Республикасы магистралды құбыр көлігіне қатысты бірнеше сатыдан өтті десек болады. 2012 жылға дейін ешқандай арнайы заңнама да, Модельдік Заңның түпнұсқасын да қабылдаған жоқ. Дегенмен магистралды құбыр көлігіне қатысты алғашқы заңнамалық акт 1995 жылғы 28 маусымда қабылданды. Ол заң «Мұнай туралы» деп аталды. Бұл заңда «Арналы труба құбыры көлігі» атты тарау болды. Заң бойынша магистральдық құбыр дегеніміз – мұнайды мердігердің құбырынан көліктің басқа түріне аудару, өңдеу немесе тұтыну орнына дейін тасымалдауға арналған желілік бөліктен және онымен іргелес жатқан жер үсті объектілерінен, коммуникациялардан, телебасқару мен байланыстан тұратын инженерлік құрылыс. Құрастырмалы коллектор режимінде жұмыс істейтін құбыр магистральдық құбырға жатпайды.

Алайда құбыр көлігі бөлек заңнамалық актімен реттелу қажеттілігі тәжірибемен дәлелденді. Осылайша Қазақстан Республикасы 2012 жылдың 22 маусым айында «Магистральдық құбыр туралы» заңын қабылдады [8].

Аталмыш заң магистральдық құбырды жобалау, салу, пайдалану, консервациялау және жою кезінде туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді және магистральдық құбырды тиімді, сенімді және қауіпсіз пайдалануды қамтамасыз етуге бағытталған. Заң бойынша магистральдық құбыр дегеніміз - өнімді қауіпсіз тасымалдауды қамтамасыз ететін желілік бөліктен және объектілерден тұратын, техникалық регламенттер мен ұлттық стандарттар талаптарына сәйкес келетін бірыңғай өндірістік-технологиялық кешен. Бұл анықтама жоғарыда аталып кеткен заңнамалардан өзгеше деп айтуға болады. Заңның қолдану аясына қатысты ерекшеліктері де бар: Осы Заңның күші магистральдық құбыр саласындағы қоғамдық қатынастарға қолданылады.

1) Заңның күші магистральдық құбыр саласындағы (мұнай, мұнайөнімдерін және газды тасымалдау) қоғамдық қатынастарға қолданылады.

2) Магистральдық құбырларға жатпайтын құбырды, магистральдық су құбырын салу және пайдалану кезінде туындайтын қоғамдық қатынастарға, сондай-ақ магистральдық құбырдың әлеуметтік-тұрмыстық мақсаттағы объектілерін салуға, олардың жұмыс істеуіне және оларды жоюға байланысты қатынастарға;

3) 1995 жылғы Қазақстан Республикасының Конституциясы қабылданғанға дейін трансшекаралық құбыр мәселесі бойынша Қазақстан Республикасының Үкіметі жасасқан үкіметаралық келісімдер және олармен байланысты Қазақстан Республикасының Үкіметі қатысқан кейінгі шарттар шеңберінде туындайтын құқықтық қатынастарға қолданылмайды.

4) Осы Заң «Газ және газбен жабдықтау туралы» Қазақстан Республикасының Заңында реттелмеген бөлігінде магистральдық газ құбыры саласындағы қатынастарға қолданылады.

5) Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта Заңда көзделгеннен өзге қағидалар белгіленсе, онда халықаралық шарттың қағидалары қолданылады.

Сонымен қатар заңда мемлекеттік құзыретті органдардың құқықтары мен міндеттері жайлы тоқталып кеткен. Және магистральдық құбыр саласындағы халықаралық ынтымақтастық Қазақстан Республикасының заңнамасына және Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарына сәйкес жүзеге асырылады.

Жинақталған деректерге сүйенетін болсақ, еліміздің отын энергетикасына бай екендігіне көзіміз жетті. Және оның қарқынды деңгейде дамып келе жатқанын байқаймыз. ТМД арасында көшбасшылардың біріміз. Қазақстан Республикасының Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2014 жылғы Жолдауында атап көрсеткендей, мұнай және газ секторы еліміздің экспорттық әлеуетіміз болып табылады. Олар біздің нағыз бәсекелес артықшылығымыз [9].

Дегенмен, Республикамызда мұнайды қайта өңдейтін зауыттардың аздығынан шығар, ішкі нарығымызды әзірше қамтамасыз ете алмаймыз. Оған қоса, магистральды құбыр көлігі арқылы тасымалдауды тікелей реттейтін нақты заңнаманың жоқтығы осыған себеп шығар деп ойлаймыз. Бұл қатынас әзірше мемлекет арасында жасалған халықаралық шарттар, үкіметтік қаулы және министрліктердің ережелерімен реттелуде.

Қазақстан қазіргі таңда аталмыш энергетика көздерін тек экспортқа шығаруға және транзит арқылы тасымалдауға мәжбүр. Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2014 жылғы Жолдауында атап көрсеткендей, мұнай өңдеу зауыттарын салу қолға алынуда. Көш жүре түзеледі демекші, заманның ағымына сәйкес еліміздің нормативтік құқықтық базасы жетілдіріледі деп сенеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. http://www.kmgep.kz/kaz/about_kazakhstan/oil_and_gas_sector
2. Токаев К. Қазақстан Республикасының дипломатиясы. Алматы: ҒӨ ПБК «Gauhar», 2002. 22-30 б.
3. ҚР Өділет министрі Зағипа Балиева Қазақстан Республикасында тіркелген Дипломатиялық миссиялар басшыларымен ресми емес жағдайда кездесінде сөйлеген сөзі, <http://kz.government.kz/site/news/2009/02/56>
4. www.kaztransoil.kz
5. Егоров О.И. Выход казахстанской нефти на мировые рынки: проблемы, варианты// Рыночная экономика Казахстана: проблемы становления и развития. –Алматы. -2001 Т.1.-С.280-311.
6. 5 мамыр 2000 жылғы ҚР Үкіметінің №173 «ҚазТрансГаз» АҚ құру туралы Қаулысы // «Юрист» анықтамалық-құқықтық жүйесі
7. <http://mgm.gov.kz/news/43>
8. Қазақстан Республикасы 2012 жылдың 22 маусым «Магистральдық құбыр туралы» заңы
9. Қазақстан Республикасы Елбасы Жолдауы 2014 жылғы 17 қаңтар

ПОНЯТИЕ «КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ» И ПРАВОНАРУШЕНИЙ СВЯЗАННЫХ С КОМПЬЮТЕРНЫМИ ТЕХНОЛОГИЯМИ

*Татаринова Л. Ф.,
Ведущий научный сотрудник Фундаментального
НИР МОН РК 1546/ГФ2: «Правовые основы
борьбы с правонарушениями в глобальных
коммуникационных сетях»,
кандидат юридических наук
Мирнязов Р. Ф.*

*Старший преподаватель Кыргызско-Китайского
института при Кыргызском национальном университете
им. Ж. Баласагына*

Двадцать первый век — век стремительного прогресса информационных и компьютерных технологий. На сегодняшний день практически все производство и обороноспособность государств мира перешло на цифровое ведение. В сети Internet размещено несколько миллионов сайтов и изображений содержащих в себе различного рода информацию, в том числе и ту, которая способна нанести вред моральному облику человека и национальной безопасности любого государства.

Количество передаваемой посредством глобальной сети Internet имеет тенденцию к постоянному увеличению, что указывает на появление реальной зависимости развитых государств и каждого отдельно взятого лица от